

PHÁT TRIỂN HỢP XƯỚNG TRONG TRƯỜNG HỌC THEO CHƯƠNG TRÌNH GIÁO DỤC PHỔ THÔNG MỚI

TRẦN ĐÌNH LỘC

Email: tdloc@agu.edu.vn

Trường Đại học An Giang, ĐHQG Thành phố Hồ Chí Minh

DEVELOPMENT OF CHAIRS IN SCHOOL BY NEW GENERAL EDUCATION PROGRAM

TÓM TẮT

ABSTRACT

Chương trình giáo dục phổ thông mới đưa môn học Âm nhạc vào bậc trung học phổ thông, tiếp theo sau thời gian dài được triển khai thành công ở bậc mầm non, tiểu học và trung học cơ sở là bước đi khoa học nhằm phát triển toàn diện học sinh phổ thông. Tuy nhiên, Chương trình giáo dục âm nhạc phổ thông chỉ giúp các em đạt được kiến thức, kỹ năng âm nhạc cơ bản, phổ thông. Trên nền tảng đó cần phải tạo môi trường, điều kiện để các em có thể phát huy hơn nữa năng khiếu, sở trường của mình, và cũng để nhà trường, giáo viên âm nhạc có điều kiện phát hiện năng khiếu âm nhạc của các em, thì cần tổ chức những hoạt động âm nhạc có tính chuyên sâu hơn nữa: Hợp xướng chính là hoạt động mà bài viết này muốn đề cập.

The new general education program introduces the subject of music into the upper secondary level, followed by a long period of successful implementation at the preschool, elementary and junior high school levels, is a scientific step towards development. comprehensive high school students. However, the general music education program only helps children gain basic and general music knowledge and skills. On that basis, it is necessary to create an environment and conditions for children to further promote their talents and forte, and also for schools and music teachers to have conditions to discover their musical talents. children, it is necessary to organize more specialized musical activities: Choir is the activity that this article wants to talk about.

Từ khóa: Hợp xướng, thanh nhạc, giáo dục âm nhạc

Keywords: Choir, vocal, music education

1. MỞ ĐẦU

Hợp xướng là hình thức diễn xướng âm nhạc nhiều bè, là thể loại thanh nhạc chuyên nghiệp. Hoạt động hợp xướng có yêu cầu cao, khắt khe về nghệ thuật và có tính cộng đồng, nên được phát triển từ rất sớm và rộng rãi trên thế giới, nhất là hợp xướng trẻ em, từ trong trường học, đến các tổ chức ngoài cộng đồng xã hội cũng như ở Nhà thờ, Nhà hát, Trường nghệ thuật. Ở nước ta, giáo dục âm nhạc được đưa vào giảng dạy từ cấp học mầm non đến trung học phổ thông theo chương trình giáo dục phổ thông mới, trong đó hoạt động hợp xướng được đưa vào giảng dạy ở bậc trung học phổ thông theo hình thức chuyên đề tự chọn.

Lĩnh vực hợp xướng vừa mang tính hàn lâm, vừa mang tính phổ cập, dễ hiểu, dễ gần gũi và đóng vai trò quan trọng trong việc nâng cao giáo dục thẩm mỹ, góp phần giáo dục toàn diện, giáo dục những phẩm chất cần thiết cho con người trong thời đại

công nghiệp văn minh cho học sinh, đó là: Tính kỷ luật, tính đồng đội, khả năng phối hợp..., và việc đưa hoạt động hợp xướng vào trường phổ thông bắt đầu từ cấp tiểu học đến cấp trung học phổ thông là rất tốt và hoàn toàn khả thi, bởi vì các trường phổ thông đã có nền tảng quan trọng đó là việc dạy học môn âm nhạc từ cấp tiểu học đến trung học cơ sở đã được triển khai rộng khắp và nhiều quả từ nhiều năm nay trên cả nước. Chỉ cần đầu tư thêm về cơ sở vật chất, tổ chức lại là có thể triển khai hoạt động hợp xướng.

2. Tổ chức hoạt động hợp xướng ở trường phổ thông như thế nào?

2.1. Tìm hiểu sơ lược về các thể loại hợp xướng

Hợp xướng có nhiều thể loại: Đồng ca (hợp xướng đồng âm), 2 bè, 3 bè, 4 bè, acapella. Như vậy có thể thấy hợp xướng có thể dạy trong trường phổ thông từ cấp tiểu học với hình thức đồng ca, ở cấp trung học cơ sở với hình thức 2 bè, 3 bè; và ở bậc trung học phổ thông với hình thức 4 bè, acapella.

EDUCATION

2.2. Cơ sở vật chất

Để có thể tổ chức hoạt động hợp xướng, trường phổ thông cần có:

- Giáo viên dạy nhạc: có một hoặc hai giáo viên âm nhạc để có thể hỗ trợ lẫn nhau trong quá trình tập luyện cho các em với công việc chỉ huy, đệm đàn.

- Phòng học âm nhạc riêng, được trang bị đàn organ, trang phục biểu diễn.

2.3. Tổ chức hoạt động

Để có thể hoạt động hiệu quả, giáo viên dạy nhạc cần lên kế hoạch hoạt động cụ thể cho đội hợp xướng của mình.

- Tuyển chọn: Cần tuyển chọn thành viên đội hợp xướng có giọng hát tốt, tai nghe âm nhạc chuẩn, tùy vào thể loại hợp xướng mà có thể chọn số lượng thành viên phù hợp từ 20, 30 đến 40 em hoặc hơn.

- Luyện tập: Gồm dạy thanh nhạc và dạy hát hợp xướng (không cần dạy nhạc lý, xướng âm vì ở trường phổ thông các em được học rồi). Để đội hợp xướng có thể trình diễn hiệu quả, việc quan trọng và khó khăn là dạy thanh nhạc cho các thành viên trong đội hợp xướng. Chỉ khi nào từng thành viên trong đội có giọng hát, kỹ thuật thanh nhạc đạt chuẩn nhất định thì việc tập hát hợp xướng, dàn dựng mới hiệu quả. Nên lồng ghép việc dạy thanh nhạc với học hát hợp xướng trong một buổi học.

Trong các việc trên, dạy thanh nhạc cho thành viên đội hợp xướng là rất quan trọng, vì nó đóng vai trò tiên quyết với chất lượng của đội hợp xướng.

3. Dạy thanh nhạc cho đội hợp xướng.

Giọng hát của các em học sinh từ tiểu học đến trung học phổ thông có thể chia làm 2 giai đoạn phát triển: Giai đoạn từ tiểu học đến trung học cơ sở và giai đoạn trung học phổ thông. Trong cả hai giai đoạn này, việc học thanh nhạc nên được bắt đầu một cách bài bản. Nếu sử dụng giọng hát một cách hợp lý thì sẽ không gây hại cho giọng hát. Nghiên cứu giọng hát và khai thác nó là hai khái niệm hoàn toàn khác nhau. Không được khai thác giọng hát nếu chưa nghiên cứu học tập một cách cẩn thận. Đối với trẻ em, nếu việc học thanh nhạc chỉ giới hạn trong phạm vi ca hát thoải mái của trẻ và thể hiện khả năng hát linh hoạt, sự năng động, thì sẽ không ảnh hưởng đến cơ chế phát triển giọng hát của trẻ.

3.1. Giai đoạn từ bậc tiểu học đến bậc trung học cơ sở

Ở giai đoạn tuổi này, cấu trúc thanh âm của cổ họng ở trong tình trạng cực kỳ mềm dẻo, cấu trúc sụn và xương của cổ họng không vững chắc. Chính vì vậy, dạy thanh nhạc cho lứa tuổi này nên bắt đầu từ việc

tạo ra giọng hát linh hoạt, mềm dẻo, dễ uốn nắn về sau, không nên ép buộc học những bài tập kỹ thuật phức tạp vì có thể gây tổn thương cho giọng hát của các em. Ở lứa tuổi này, thanh đới không khép kín hoàn toàn nên âm thanh được tạo ra trong thanh quản do sự rung động của gờ thanh đới, tức là thanh đới không rung toàn bộ, nên giọng hát của các em có tính chất êm ái, nhỏ và vang cao. Theo PGS-TS Vũ Tự Lân, giọng hát các em ở lứa tuổi này có đặc điểm là “Âm thanh cộng minh đầu”, “Âm thanh có vị trí cao” - đặt biệt có độ vang rất tốt. Đây là đặc điểm quan trọng của giọng hát mà nếu duy trì việc luyện giọng một cách khoa học sẽ tạo nên tảng rất tốt cho các em khi bước vào học thanh nhạc nghiêm túc. Giọng hát các em ở giai đoạn tuổi này chủ yếu được chia làm 2 loại: Giọng cao và giọng thấp.

Ở cấp tiểu học, các em học sinh lớp 4, 5 nên được tuyển chọn vào đội hợp xướng có thể được học thanh nhạc. Đối với lứa tuổi này không có bài tập luyện giọng chính thức nào cả, giáo viên có thể chọn một số mẫu luyện thanh đơn giản chủ yếu để khởi động giọng hát cho các em. Việc giáo viên chọn những bài hát tốt (hợp xướng) sẽ tạo nên sự ham thích ca hát cho các em và đó là cách luyện giọng tốt. Những bài hát trong phạm vi quãng 8, câu nhạc đơn giản, mỗi bài từ hai đến 4 câu nhạc, thường là từ những ca khúc thiếu nhi chuyên soạn cho hợp xướng theo lối hát đuổi (canon) như: Thật là hay, Hành khúc tới trường, Quê hương tươi đẹp...

Ở cấp trung học cơ sở, việc tuyển chọn và tổ chức hoạt động của đội hợp xướng về cơ bản giống như ở cấp tiểu học. Việc dạy thanh nhạc cho lứa tuổi này hiện vẫn còn nhiều tranh cãi. Một số nghiên cứu cho rằng, các em ở độ tuổi vị thành niên này (11-14 tuổi) vẫn chưa nên luyện giọng vì sẽ khiến giọng các em dễ bị tổn thương, hỏng giọng nhất là các em nam. Ở giai đoạn này, bộ máy thanh âm của các em cũng đã thay đổi theo sự phát triển của cơ thể: Phổi lớn hơn, cấu tạo thanh quản cũng đã phức tạp hơn, thanh đới đã có sự đàn hồi nên sự rung động của thanh đới không chỉ ở gờ nữa, mà lan ra toàn bộ cơ cấu phát thanh khiến giọng hát các em khỏe và đầy đặn hơn. Các em nên được dạy cách tạo ra những âm sắc mượt mà có chất lượng tốt thông qua việc sử dụng giọng hát biết tiết chế, kiểm soát. Cần lưu ý thêm là ở giai đoạn này, giọng hát của các em bắt đầu có sự thay đổi, nhất là các em lớp 8, 9 - còn gọi là giai đoạn đầu của thời kỳ đổi giọng, với những đặc điểm cần lưu ý: Giọng hát không còn sáng sủa như ở bậc tiểu học, gặp khó khăn khi hát những âm cao, giọng khàn (vỡ tiếng). Giáo viên cần theo dõi và có bài tập cũng như chế độ luyện giọng phù hợp.

Ngoài ra, ở giai đoạn này các em có khả năng nhận biết để có ngữ điệu tốt, cách chuyển hướng âm thanh

EDUCATION

để dàng, hiệu quả cũng như cách diễn tả nghệ thuật phù hợp với sự phát triển giọng hát của mình. Đây là những cách để dạy các em chuẩn bị một nền tảng tốt, để có thể bắt đầu học thanh nhạc một cách nghiêm túc ở giai đoạn tiếp theo. Ở giai đoạn này, các em đã được học hát, đọc nhạc, lý thuyết...theo chương trình ở lớp, nên hiểu biết về âm nhạc đã nhiều hơn, trí nhớ âm nhạc cũng tốt hơn. Các bài học xướng cho cấp học này cũng sẽ được nâng dần độ khó, có thể nêu tiêu biểu một số ca khúc được chuyên soạn cho học xướng thiếu nhi 2, 3 bè: Mùa thu ngày khai trường, Tre ngà bên lăng Bác, Mùa hạ và những chùm hoa nắng, Mùa hoa phượng nở... Trước khi bắt đầu tập hát học xướng, giáo viên cho các em luyện thanh khởi động giọng với những mẫu ngắn, đơn giản trong phạm vi quãng 8-10.

Các bài tập luyện thanh dưới đây cho giai đoạn chú trọng rèn luyện cho các em một số kỹ năng như: Giữ hơi thở ổn định, thư giãn các cơ hô hấp và phát thanh như hàm, cổ họng, môi, lưỡi, giúp thanh quản, phổi và các cơ hô hấp khác làm quen, thuần thục với quá trình lấy hơi, nén hơi và đẩy hơi, tạo âm thanh chuẩn đẹp.

Cần chú ý, ở giai đoạn này chỉ nên luyện giọng tập thể cho các em.

Bài tập 1: Luyện tập về cách giữ hơi và mở khẩu hình

Hướng dẫn: Khi luyện bài tập này cần lấy hơi thở sâu, nhấn vào từng nốt và lấy hơi đều đặn theo chỉ huy, các nốt hát ra cần đầy đặn, đồng đều về phát âm cũng như lực độ. Hát lên và xuống dần nửa cung.

Bài tập 2: Mở rộng thêm về âm vực

Hướng dẫn: Có thể sử dụng âm LA để bắt đầu hát và hát bằng giọng đầu. Mẫu luyện thanh này phù hợp với các em chưa bắt đầu thời kỳ vỡ giọng.

Bài tập 3: Luyện tập xử lý sắc thái

Hướng dẫn: Giáo viên cần ra hiệu lệnh lấy hơi, ngắt hơi, thể hiện sắc thái thống nhất bằng động tác chỉ huy khi luyện tập bài này để các em quen với cách hát học xướng, hát lên và xuống dần nửa cung.

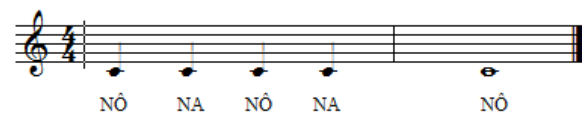
3.2. Giai đoạn bậc trung học phổ thông

Ở cấp trung học phổ thông, lứa tuổi này là giai đoạn

cuối của thời kỳ vỡ giọng, kéo dài đến tuổi 15, 16 và bước vào giai đoạn ổn định giọng hát vào tuổi 18-20. Giai đoạn này, thanh quản tăng trưởng nhanh, thanh đới dài ra và giọng hát (nhất là giọng nam) thay đổi rõ rệt, không còn cao như giọng nữ nữa, sự thay đổi ở giọng nữ diễn ra ít hơn. Bước vào tuổi 17- 18, giọng hát các em bắt đầu tiến gần đến sức lực của giọng hát người lớn, thanh quản các em gần như định hình hoàn toàn. Việc luyện tập hát học xướng cho các em trong giai đoạn này sẽ thuận lợi hơn vì môn học học xướng đã được đưa vào chương trình học với hình thức môn tự chọn, nên đã có chương trình học chính thức, đội ngũ thầy cô giáo, cơ sở vật chất. Chỉ lưu ý ở giai đoạn này có thể cho các em học thanh nhạc nghiêm túc, luyện giọng theo từng cá nhân nhưng với mức độ vừa phải, giúp định hướng năng khiếu của các em thật rõ ràng, cụ thể để các em bước vào lựa chọn lĩnh vực nghệ thuật mà mình yêu thích, có năng khiếu ở các trường nghệ thuật chuyên nghiệp.

Ngoài những bài tập luyện thanh 1, 2, 3 ở trên, có thể sử dụng thêm các mẫu sau đây để luyện tập cho các em.

Bài tập 4:

Bài tập 4 nên được hát một cách liên tục, lên và xuống nửa cung trong giới hạn giọng hát các em, duy trì độ dài nốt cuối cùng. Chú ý khi chuyển từ nguyên âm Ô sang A không cho phép cử động hàm hoặc lưỡi quá mức, vì sẽ làm gián đoạn hoạt động tự do của miệng khi hát.

Bài tập 5

Bài tập này cần chú ý nhấn mạnh phách thứ 2, 3, 4; Hát lên xuống từng nửa cung trong giới hạn âm vực giọng hát của các em và duy trì độ dài nốt cuối 4 phách.

Bài tập 6

Mẫu luyện thanh này bao quát phạm vi rộng một quãng 8. Khi hướng dẫn luyện tập, không nên yêu cầu

EDUCATION

các em “chạm tới” giới hạn giọng hát của mình bởi vì hát trên một quãng 8 với sự thoải mái không phải là điều dễ dàng thực hiện. Chú ý kéo dài hết trường độ nốt cuối.

Khi tập các bài luyện giọng này, cần chú ý âm thanh phải được nghe như thể nó được kết nối hoặc hỗ trợ bởi một luồng hơi thở liên tục từ cơ hoành, âm thanh phải nghe như thể nó được phát ra từ vùng giữa cơ thể, giai điệu phải được hỗ trợ bởi cơ thể. Đừng hát nhanh, phải tạo cơ hội cho tai nghe đánh giá âm sắc giọng hát một cách cẩn thận hơn.

Tóm lại, việc tập luyện thanh nhạc giúp các em đạt được kỹ thuật tốt, vững vàng khi hát hợp xướng, ngoài ra còn giúp các em mở rộng âm vực giọng hát, tập hát bằng giọng hỗn hợp, giọng đầu vì không có những tác phẩm hợp xướng hay mà tầm cỡ giới hạn trong phạm vi quãng 8.

3.3. Rèn luyện kỹ năng hát đồng diễn

Tính đồng diễn – Ensemble - kỹ năng hát đồng diễn, là yêu cầu cao nhất phải đạt được trong hát hợp xướng. Muốn vậy, các thành viên trong đội hợp xướng phải biết nghe, phải cân bằng âm lượng, hát hòa giọng. Việc này phải được rèn luyện thường xuyên, liên tục và lặp đi lặp lại các động tác, thói quen: Tập bắt vào bằng hiệu lệnh của giáo viên thật chuẩn xác, thể hiện sắc thái to, nhỏ, mạnh nhẹ... phải đều nhau, nhiều người hát mà như một người hát, và các thói quen này phải trở thành kỹ năng kỹ xảo. Các bài tập luyện này có thể sử dụng một số mẫu luyện thanh đã được nêu trên.

4. Kết luận

Có thể nói việc đưa hợp xướng vào giảng dạy với nhiều mức độ khác nhau, từ cấp tiểu học đến trung học phổ thông là điều hết sức cần thiết, mang lại những lợi ích về nâng cao giáo dục thẩm mỹ âm nhạc, giúp định hướng và lựa chọn cũng như phát triển năng khiếu âm nhạc từ cấp học phổ thông, tạo nền tảng quan trọng cho việc vừa phát triển âm nhạc ở chiều rộng và cả chiều sâu trong xã hội. Để làm tốt việc này, cần thiết phải có đội ngũ thầy cô giáo dạy nhạc có tay đàn và giọng hát khá, có kiến thức về hợp xướng và thanh nhạc, ngoài những yêu cầu về chuyên môn khác đã được quy định trong chương trình đào tạo giáo viên âm nhạc phổ thông.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Minh Cẩm (1982), *Chỉ huy hợp xướng*, NXB Văn hóa, Hà Nội.
2. Vũ Tự Lân – Lê Kế Hào (1998), *Phương pháp hát và chỉ huy dàn dựng hát tập thể*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
3. Lloyd Frederick Sunderman (1958), *Basic Vocal Instructor*, BENWIN, Inc, Rockville Centre, Long Island, N.Y.
4. Đức Bằng, Đỗ Mạnh Thường, Đào Trọng Từ (1984), *Thuật ngữ và ký hiệu âm nhạc thường dùng*, NXB Văn hóa, Hà Nội.